Fotobogsrevy. Skal vi føle eller forstå? Hvad fotografiet kan fortælle, som ordene ikke formår.

Hvordan den anden halvdel lever

LYT TIL ARTIKLEN

METTE SANDBYE

Hvem er hver anden?« spurgte Kirsten Birgit Schiøtz Kretz Hørsholm i sin tale til det danske folk råbt fra en kran på Rådhuspladsen dagen efter, at lidt mere end hver anden brite havde stemt ja til at forlade EU. I Kirsten Birgits tale, der indirekte citerede Ghita Nørby, blev »hver anden« på én gang til det ubestemmelige »folket«, apatisk og handlingslammet, og dig og mig, der sammen kan handle.

En anden legendarisk omtale af »hver anden«, eller rettere »den anden halvdel«, er den danske fotograf Jacob A. Riis, der med bogen *How the Other Half Lives* fra 1890 skildrede livet i Manhattans slumkvarterer og blev en af grundlæggerne af det humanistiske dokumentarfotografi. I Danmark har vi en lang og stærk tradition for socialt engageret dokumentarfotografi, og at dømme ud fra en stribe nye fotobøger er det stadig en væsentlig drivkraft hos mange danske fotografer at skildre hverdagslivets

udfordringer hos »den anden halvdel«. Eller blandt mennesker, som enten er socialt udsatte, eller som vi i al fald ikke så tit støder på inden for middelklasse-velfærds-Danmarks normale radius.

De seks bøger, det her skal handle om, fordeler sig i par: to personlige essays i eksistentiel-melankolsk moltone, to om hjemløse og socialt udsatte i København, og to hvis mange farvefotos ikke skildrer mennesker, men hvordan de bor i »Udkantsdanmark«.

Ud over at bøgerne er udtryk for et højt aktivitetsniveau i dansk fotografi for tiden, og at det er blevet nemmere at producere fotobøger, så samler de også nogle af de overvejelser, det dokumentariske fotografi altid bærer med sig. Om fotografiet mellem deltagelse, medfølelse, engagement og – i den anden ende af skalaen – eksotisering, æsteticering, distance. Skal vi føle eller forstå? Hvad kan fotografiet fortælle, som ordene ikke kan?

James havde en gang lejlighed med kone og barn i Rødby, men konen forsvandt med drengen, så han tog cyklen og kørte nordpå. "Lige nu sover jeg i et telt". Foto: Claus Ørsted, 'Shelter'.

Kort før Kirsten Birgits tale tog Krass Clement et par dage til Bristol med sit kamera, og det er der nu kommet fotobogen *Across the Cut* ud af. Bogen, der er udkommet på et forlag i Bristol, er

kun forsynet med én tekst på to sætninger: »The Cut er en kunstig vandvej, der deler Bristol. Billederne er overvejende taget på Sydsiden få dage før Brexitafstemingen i juni 2016.«

Skønt de i syd er mindre velhavende end i nord, er der ikke nødvendigvis tale om decideret socialt udsatte. Bogen fremstår snarere som en flimrende symfoni af hurtigt indfangede hverdagslivsdetaljer, ganske vist i farver, men båret af en følelse af melankoli og tristesse, som man også finder i Clements skildringer fra udkants- eller parcelhus-Danmark: grimme interiører med halvvisne stuepalmer, flodens brune vand, graffitibemalet betontunnel, ensomme mænd foran lukkede butiksfacader, tallerken med brun sovs, kitsch, tatoverede blege lår, overvægt og plasticsandaler. Stemningen er trykkende, forstemt. Selvom vi kommer tæt på mange mennesker, ser flere af dem også lidt skulende ud på os, de er hastigt på vej væk, og i det hele taget fornemmer man fotografen som en distanceret strejfer, der har redigeret bogen på bagkant af sin skuffelse over valgets udfald.

Ejendomsmæglerfoto fra boliger til under 500.000 kr. Foto: Jutta Marie Jessen, 'Til Salg'

Man kan ikke kalde Clement for en humanistisk engageret dokumentarist i traditionen fra Riis. Han bruger snarere fotografier af andre folk og fremmede steder som et spejl for eksistentielle stemninger i sig selv og skaber dybt personlige

fotoessays ud af det, altid i bogform. Det samme gælder den unge Mathias Frøslev, der i sin nye fotobog *Unsettled City* blot benævner sig selv M.H. Frøslev. Også hans bog er en ret kuldslået og dyster skildring af en storbystemning, her Moskva og Sankt Petersborg, hvor han har boet i tilsammen ni år. Frøslev har tidligere arbejdet som assistent for den danske fotograf Jacob Aue Sobol, og hans ofte uskarpe, kontrastrige sort-hvide skildringer, der går helt tæt på kroppe, hud, hunde, asfalt og beton i øde nattegader, minder da også en hel del om Sobol. Selvom Frøslevs bevidst uskarpe formsprog er et andet end Clements, bringer mange motiver faktisk mindelser om Clements: ensomme forbipasserende i grimme gader, betonkvarterers barske baggårde, smøger og strippere, døddrukne typer dejset om i sneen. Clement var i Bristol få dage, Frøslev har boet og levet i de miljøer, han skildrer, i mange år. Ikke desto mindre er der denne eksistentielt kuldslåede og uroligt-flanerende distance over begge bøger, som siver over i læseren som en følelse, ligesom digte kan vække, men som alligevel ikke for alvor giver genlyd hos denne læser. Måske fordi jeg er kvinde, måske fordi jeg savner en fortælling om de unavngivne, som flanørfotografen rettede kameraet mod.

I 1960erne dannede en gruppe danske fotografer Delta-Photos med inspiration fra franske Magnum. En af dem var Claus Ørsted, som i dag mest arbejder som filmfotograf. Men nu har han på eget forlag udgivet en fotobog med overvejende sort-hvide portrætter af mennesker på københavnske herberger og væresteder. Portrætterne ledsages af små fortællinger om de portrætterede eller stederne. Flere, som Nicklas og James, har engang haft lejlighed, job, kone og børn, men noget gik skævt, og nu er de hjemløse. Vi er med på grønlænderbænken på Hulgårds Plads, tandklinikken på Mændenes Hjem, hvor frivillige tandlæger mest af alt trækker syge tænder ud, blandt afrikanske migranter med slukket håb i øjnene, fordi »i Danmark er der intet lovligt arbejde til en afrikansk migrant«. Der er intet nytænkende over hverken layout eller fotografi, bogen kunne lige så godt have været lavet for 20-30 år siden, tænker jeg. Men det er respektfulde og nænsomme skildringer af navngivne personer, den vækker min empati og får mig måske til at kigge lidt mere anerkendende, menneske til menneske, næste gang jeg møder en hjemløs foran Føtex.

Et forstemt blik på et England i Brexit-limbo. Foto: Krass Clement, 'Across the Cut'

Sidste år udkom Magnus Cederlunds fotobog *Skin Close*, som – fordi den også skildrer livet blandt hjemløse og socialt udsatte i København – kommer med her i oversigten. Cederlund, der er svensk, men har boet 30 år i København, har arbejdet på forskellige herberger og væresteder. Hans bog og fotografier er mere nutidige i udtrykket end Ørsteds, men dog heller ikke ny i sin form, vedkender sig vel snarere arven fra sådan noget som Anders Petersens legendariske fotobøger som *Café Lehmitz* fra 1978; i brutale, rå og direkte, men også aldeles fordomsfri farvefotos, taget over 20 år, kommer vi tæt på ødelagte kroppe, der sommetider er dejset om midt på gaden, direkte blikke i hærgede ansigter, tatoveringer, betændelser, nikotinfingre, skraldebunker indendørs, men også på fest og farver på Café Intime, hvor der er plads til enhver, uanset alder, påklædning og seksuel orientering. Den sidste del synes jeg ikke rigtigt hænger sammen med de barske helt-tæt-på-skildringer af hjemløselivet, men Cederlund har villet slutte sin bog med optimisme og en hyldest til fællesskabet. Først og fremmest kan man se både Ørsteds og Cederlunds bøger som en ode til disse menneskers råstyrke og evne til at overleve under nogle for os andre nærmest umenneskelige daglige livsbetingelser.

Der er noget grundlæggende sympatisk ved fotografiets lange tradition for at skildre, »hvordan den anden halvdel lever«. Men jeg kan godt savne en højere grad af fornyelse af genren og dens spændvidde end disse fire ellers gode og bundsolide fotografiske arbejder. På hver sin måde repræsenterer de for mig en meget klassisk, mandlig form med fotografen som en engageret, men også lidt distanceret ensom ulv, der strejfer omkring og giver mig et lettere eksotiserende blik ind i et liv, jeg ellers ikke kender, og får mig til at føle, men ikke nødvendigvis tænke.

Dyster uskarphed som stil hos flanøren Frøslev. Foto: M.H. Frøslev, 'Unsettled'

De to sidste i bunken forsøger sig med at gå en anden vej, nemlig at fotografere helt uden mennesker. I disse to bøgers fotografier af forladte huse i »Udkantsdanmark« er mennesket dog ikke desto mindre stærkt til stede i kraft af sine spor og efterladte ejendele. Jan Elhøj og Morten Kirckhoff har, nærmest som en hobby, over mange år specialiseret sig i at opsøge forbudte, lukkede, afsides, forfaldne bygninger over hele verden bevæbnet med et kamera. I deres seneste bog vender de hjem og har rettet kameraet mod *De forladte danske hjem*, som bogen hedder. Det er huse over hele landet, som står tomme, fordi de er usælgelige og blot venter på at blive kondemneret. Men de er fuldt indrettet. Tydeligvis har her oftest boet et ældre menneske med tæpper, tunge lænestole, kakkelbord, bornholmerur og en skænk med familiefotos, men nu spreder spindelvæv, indsivende fugt og tykke lag af støv sig overalt, og planter udefra rækker fangarmene ind gennem sprækkerne. Det er gode farvefotografier, bevidst æstetiske, totalbilleder af forladte stuer, som man fordyber sig i, og detaljebilleder af rørende opstillinger af ting i en vindueskarm, badeværelseshylden, tapetmønstre, som man sjældent ser i dag. 14 forskellige forfattere bidrager med små gode tekster, der på vidt forskellig måde favner projektets mangetydighed. Såmænd også et bidrag fra Krass Clement, der kort og præcist lyder »Billederne behøver på ingen måde ord. De fortæller så meget i sig selv«. Og det gør de. De mange fotografier af disse fuldt møblerede hjem, hvis seneste beboer åbenbart ingen venner eller slægtninge har haft til at rydde dem, er både rørende og oprørende. Min eneste anke er faktisk bare, at der er for mange af dem, og at de til sidst nærmest truer med at ophæve hinanden.

Janine på Café Intime. Foto: Magnus Cederlund, 'Skin Close'

Det samme kan man sige om Jutta Marie Jessens bog *Til Salg* med en masse farvefotos af hjem, der ligner dem, vi møder i den forrige bog. Men her har husene faktisk fået en sidste chance, og hjemmenes ejere er ikke nødvendigvis døde og venneløse. Jessen har hentet fotografierne fra ejendomsmægleres salgsannoncer for helårshuse, som alle ligger langt fra de store byer og er sat til salg

for 0-500.000 kroner, ledsaget af citater fra samme annoncer: Har du en indre drøm om bare at være dig selv, fornuftig loftshøjde i kælderen, billig i drift, mulighed for nedrivning ... Det er hjem, der ligger meget langt fra det, vi møder i boligprogrammer, på tv og i indretningsblade, men det er også et stykke kulturhistorie med meget brunt og beige, mønstre og kunststoffer og praktisk magelighed i store bløde sofaer. Bogen er ikke så mangefacetteret og bevægende som *De forladte danske hjem*, men det er en sjov, konceptuel idé.

Krass Clement: Across the Cut. 136 sider. RRB Photobooks, 45 £.

M.H. Frøslev: Unsettled. 128 sider. Forlaget Diskobay, 399 kr.

Claus Ørsted: Shelter. Herberg og væresteder. 96 sider. Eget forlag, 248 kr.

Magnus Cederlund. Skin Close. 136 sider. Forlaget Journal, c. 299 kr.

Jan Elhøj og Morten Kirckhoff: De forladte danske hjem. 210 sider med tekster af 14 forfattere, www.forladtesteder.dk, 300 kr.

Jutta Marie Jessen: Til Salg. 160 sider. Forlaget Nordstrom, 200 kr.

METTE SANDBYE (f. 1964) er cand.mag. og ph.d. i litteraturvidenskab og moderne kultur, professor og institutleder ved Institut for Kunst- og Kulturvidenskab, Københavns Universitet og kunstanmelder. Hun har været kunst- og fotografikritiker ved Weekendavisen siden 1995. Har bla. skrevet Det iscenesatte fotografi, Mindesmærker. Tid, erindring og historie i fotografiet, Manual til Dansk Samtidskunst (sammen med Lisbeth Bonde) og Kedelige Billeder, fotografiets snapshotæstetik og redigeret Dansk Fotografihistorie og Digital Snaps - The New Face of Photography.

SANDBYE@HUM.KU.DK